

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кафедра психології

На правах рукопису

ГЕРАСИМЕНКО ДАР`Я ВОЛОДИМИРІВНА

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АДАПТАЦІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБОМ ПСИХОЛОГІЧНОГО
ТРЕНІНГУ**

Спеціальність: 053 «Психологія»
(код) (назва спеціальності)

Освітня програма Психологія
(назва)

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник:
**ПРИСНЯКОВА Людмила
Макарівна,**
кандидат психологічних наук,
завідувач кафедри

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол засідання кафедри

№ 8 від 27.12.22

Завідувач кафедри

Людмила ПРИСНЯКОВА
(підпис) (Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Дніпро, 2023

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кафедра психології
Освітній ступінь магістр
Спеціальність 053 «Психологія»
Освітня програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри психології

Людмила ПРИСНЯКОВА

«10» лютого 2023 року

**ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
ГЕРАСИМЕНКО ДАР'І ВОЛОДИМИРІВНИ**

1. Тема роботи: «Особливості розвитку адапційної компетентності підлітків засобом психологічного тренінгу».
2. Науковий керівник роботи: кандидат психологічних наук, завідувач кафедри Пріснякова Людмила Макарівна.
. Затверджені наказом вищого навчального закладу від «29» жовтня 2022 року № 4
3. Строк подання роботи на кафедру: 14.02.2023р.
4. Мета кваліфікаційної роботи: дослідити можливості підвищення адаптації підлітків методом соціально-психологічного тренінгу.
5. Завдання кваліфікаційної роботи
 - проаналізувати стан розробленості проблеми навчання методом психологічного тренінга у науковій літературі;
 - визначити сутність поняття «адаптація»;
 - дослідити особливості розвитку адапційній компетентності у підлітковому віці;
 - розробити та провести тренінгову програму розвитку комунікативної компетентності підлітків;
 - підібрати методики які адекватні меті та предмету дослідження;
 - провести емпіричне дослідження, виділити групи учасників дослідження та провести психологічний тренінг

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

№ з\п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1.	Вступ	Жовтень 2022 р.	виконано
2.	I Розділ	Листопад 2022 р.	виконано
3.	II Розділ	Грудень 2022 р.	виконано
4.	III Розділ	Січень 2023 р.	виконано
5.	Робота в цілому	Лютий 2023р.	виконано

Науковий керівник _____ Людмила ПРИСНЯКОВА

Здобувач вищої освіти _____ Дар'я ГЕРАСИМЕНКО

Дата видачі завдання 29.09.2022 р.

АНОТАЦІЯ

Герасименко Д.В. Особливості розвитку адаптаційної компетентності підлітків засобом психологічного тренінгу/ Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 053 Психологія (освітньо-професійна програма «Психологія». ВНПЗ ДГУ, Дніпро, 2023.

Зміст анотації

Сучасний період, який переживає українське суспільство, характеризується зростаючим динамізмом суспільно-політичного життя, корінними соціально-економічними перетвореннями, значними соціокультурними трансформаціями. Хаотично і швидко відбуваються зміни в життєвих умовах, пред'являють підвищені вимоги до особистості, її внутрішнім ресурсам, перш за все, до адаптивності як здатності людини пристосовуватися до невизначених умов середовища і здійснювати ефективне функціонування в нових обставинах. Саме це означає актуальність дослідження адаптивності як психологічного феномена, який проявляється при взаємодії особистості із соціальним середовищем, і її чинників. Дослідження адаптивності особистості протікає в міждисциплінарному науковому просторі, про що свідчить інтерес до адаптивності особистості з боку філософії, соціології, культурології, історії, педагогіки, психології та психотерапії.

Список публікацій здобувача:

1. Герасименко Д.В. АДАПТАЦІЯ ТА АДАПТИВНІСТЬ. Актуальні проблеми юриспруденції та психології: матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 30 листоп. 2022 р.). Дніпро : ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2022. 146 с.
2. Пріснякова Л. М., Герасименко Д. В. ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОГО ЛІЦЕЇСТА 174-178. The 9th International scientific

and practical conference “Eurasian scientific discussions” (September 25-27, 2022)
Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2022. 301 p.

ABSTRACT

Gerasimenko D.V. Peculiarities of the development of adaptive competence of adolescents by means of psychological training / Qualification work for obtaining the educational degree "master" in the specialty 053 Psychology (educational and professional program "Psychology". VNPZ DSU, Dnipro, 2023.

Abstract content

The modern period that Ukrainian society is experiencing is characterized by the growing dynamism of social and political life, radical socio-economic transformations, and significant socio-cultural transformations. Chaotic and rapid changes in living conditions place increased demands on the individual, his internal resources, above all, on adaptability as a person's ability to adapt to uncertain environmental conditions and perform effective functioning in new circumstances. This means the relevance of the study of adaptability as a psychological phenomenon that manifests itself in the interaction of the individual with the social environment, and its factors. The study of personality adaptability takes place in an interdisciplinary scientific space, as evidenced by the interest in personality adaptability from philosophy, sociology, cultural studies, history, pedagogy, psychology, and psychotherapy.

List of publications of the acquirer:

1. Герасименко Д.В. АДАПТАЦІЯ ТА АДАПТИВНІСТЬ. Актуальні проблеми юриспруденції та психології: матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 30 листоп. 2022 р.). Дніпро : ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2022. 146 с.
2. Пріснякова Л. М., Герасименко Д. В. ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОГО ЛІЦЕЇСТА 174-178. The 9th International scientific

and practical conference “Eurasian scientific discussions” (September 25-27, 2022)
Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2022. 301 p.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	11
РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНО – ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ.....	19
1.1 Процес соціально-психологічної адаптації та його основні етапи.....	19
1.2 Соціально - психологічна адаптація, її особливості.....	35
1.3 Особливості особистісної адаптації школярів.....	46
Висновки до розділу 1.....	54
РОЗДІЛ 2. ПСИХОКОРЕКЦІЯ АДАПТАЦІЇ ПІДЛІТКІВ.....	58
2.1. Поняття психокорекції.....	58
2.2 Труднощі психокорекції психолога – практика.....	60
2.3 Тренінг розвитку адаптаційних здібностей підлітків.....	71
Висновки до розділу 2.....	78
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО – ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ЛІЦІЇСТІВ СТАРШИХ КЛАСІВ.....	80
3.1.Організація емпіричного дослідження. Методи та методики дослідження.....	80
3.2 Характеристика учасників емпіричного дослідження та їх аналіз.....	91
3.3 Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження.....	92
Висновки до розділу 3.....	106
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	108
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність проблеми. Сучасний період, який переживає українське суспільство, характеризується зростаючим динамізмом суспільно-політичного життя, корінними соціально-економічними перетвореннями, значними соціокультурними трансформаціями. Хаотично і швидко відбуваються зміни в життєвих умовах, пред'являють підвищені вимоги до особистості, її внутрішнім ресурсам, перш за все, до адаптивності як здатності людини пристосовуватися до невизначених умов середовища і здійснювати ефективне функціонування в нових обставинах. Саме це означає актуальність дослідження адаптивності як психологічного феномена, який проявляється при взаємодії особистості із соціальним середовищем, і її чинників. Дослідження адаптивності особистості протікає в міждисциплінарному науковому просторі, про що свідчить інтерес до адаптивності особистості з боку філософії, соціології, культурології, історії, педагогіки, психології та психотерапії. У психологічній науці явище адаптивності розглядається в зв'язку з дослідженням проблема адаптації особистості в контексті загальної психології (Ю.А.Александровській, Б.Г.Ананьев, В.Г.Асеев, А.Г.Асмолов, В.В.Белоус, Ф. Б.Березін, А.Н.Жмиріков, Н.Ф.Каліна, В.К.Калін, А.Н.Лактіонов, В.І.Лебедев, А.Н.Леонтьев, А.В.Лібін, С.Д. Максименко, А.А.Налчаджян, В.В.Очеретянный, В.А.Петровский, В.І.Розов, С.Л.Рубинштейн, О.П.Саннікова, В.М.Ямніцкій; А.Басса, Р. Лазарус, Р.Плучік, Р.Пломінін.); психології особистості (А. Адлер, Г.Айзенк, А. Бандура, Дж.Келли, Р.Кеттелла, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс, Дж.Роттера, Б. Ф. Скіннер, Д.Б.Уотсон, В. Франкл, З. Фрейд, Е. Фромм, Х.Хартманн, К.Хорни, К. Г. Юнгтаін.); психології розвитку (Г.А.Балл, Л.С.Виготський; Дж.Боулбі,

У.Бронфенбреннер, Д.Палмер, Ж.Пиаже, Д.Шеффер, Е. Еріксон, М.Ейнсвортіін.); соціальної психології (А.А.Алдашева, Г.М.Андреева, М.І.Бобнева, Е.В.Скворцова, А.А. Ськородумов; А.Фернхем, Л.Філіпс, П.Хейвеніін.); психології праці (А.Г.Маклаков, А.В.Махнач, В.В.Попков, Л.С.Скріпко, І.В.Соловьев, А.А.Телічкін, В.Я.Тернопол, Н.В.Ядовтаін.); педагогічної психології (І.М.Владімірова, Ю.М.Десятнікова, В.Г.Зубченко, Л.А.Кіяшко, Н.Г.Колизаева, А.Г.Мороз, В.І.Натаров, О.С.Солодухова, Н.А.Чайкіна, О.Я.Чебикін, А.В.Фурман, В.С.Штіфуракіін.). Незважаючи на реальність проблеми та фундаментальну важливість адаптивності як чинника розвитку особистості та підтримки фізичного та психічного здоров'я, слід зазначити, що існує недостатня кількість досліджень, які конкретно вивчають адаптивність як біологічну рису особистості, особливо її характер, структура та особливості прояву. Наявні в сучасній психології нечисленні роботи не дозволяють сформувати цілісного уявлення про адаптивність особистості, оскільки відображають лише деякі аспекти цього психологічного явища і часто містять суперечливу інформацію. Недостатня розробка загальних аспектів проблеми адаптивності є однією з причин відсутності досліджень, спрямованих на вивчення цієї властивості особистості з позицій диференційно-психологічного підходу. Перспективність реалізації цього підходу пов'язана з можливостями вирішення теоретичних, таких практичних завдань, що визначаються необхідністю формування і розвитку стійкості особистості до психотравмуючих впливів середовища, попередження такої реакції дезадаптації особистості, прогнозування її поведінки і станів в невизначених умовах. Слід зазначити, що роботи, в яких в деякій мірі розглядаються індивідуальні особливості адаптивності, орієнтовані на аналіз її кількісних, зокрема рівневих, характеристик (низький, середній, високий рівень). Однак практично відсутні дослідження, в яких вивчалися б якісні особливості адаптивності, її різнорівневі показники, а також особливості прояву їх поєднань, комбінацій. Разом з тим саме такий напрямок наукового пошуку

дає можливість досліджувати різноманіття індивідуальних відмінностей між людьми, які відображаються в психологічних властивостях адаптивності особистості та в характері її проявів. В контексті сказаного особливої актуальності набуває дослідження тих індивідуально-типологічних чинників, які детермінують специфіку адаптивності особистості (якісно-кількісне поєднання показників). Пошук таких факторів, які можуть здійснювати констатуючий вплив на структуру адаптивності, тобто детермінувати утворення стійких симптомокомплексів її показників (типологічних ознак адаптивності), визначати індивідуальну специфіку її прояву, зумовив вибір в цій якості емоційності. Емоційність розглядається в психології як найважливіша психологічна складова темпераменту, як властивість, яка бере участь в регуляції діяльності і спілкування (А.Е.Ольшаннікова, І.В.Пацявічюс, О.П.Саннікова); як системо утворюючий фактор, який зумовлює структуру властивостей особистості і характеризується адаптивною функцією (О.П.Саннікова). Саме ці функціональні особливості емоційності дозволяють розглядати її якісні характеристики, які відображають сутнісні ознаки переживань суб'єкта, які індивідуально-типологічні чинники адаптивності особистості. Актуальність предмета дослідження і недостатність розробки ряду аспектів, що стосуються індивідуальної специфіки адаптивності особистості зумовили вибір теми науково-дослідної роботи «Індивідуально-типологічні чинники адаптивності особистості».

Об'єктом дослідження є соціально-психологічна адаптація підлітків.

Предмет дослідження: особливості розвитку адаптаційної компетентності підлітків засобом психологічного тренінгу.

Мета нашого дослідження – проаналізувати та дослідити можливості підвищення адаптації підлітків методом соціально-психологічного тренінгу.

Гіпотеза дослідження: рівень адаптованості залежить від індивідуально типологічних рис особистості та середовища в якому вона знаходиться.

Відповідно до мети об'єкту та предмету дослідження були поставлені **наступні завдання:**

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми навчання методом психологічного тренінга у науковій літературі.
2. Визначити сутність поняття «адаптація».
3. Дослідити особливості розвитку адаптаційної компетентності у підлітковому віці.
4. Розробити та провести тренінгову програму розвитку комунікативної компетентності підлітків.
5. Підібрати методики які адекватні меті та предмету дослідження.
6. Провести емпіричне дослідження, виділити групи учасників дослідження та провести психологічний тренінг із групою менш адаптованих ліцеїстів.
7. Проаналізувати результати проведеного тренінгу.

Методологічною та теоретичною основою дослідження слугували: принципи гуманістичного підходу до психокорекції (Г.О. Балл, А. Маслоу, К. Роджерс, В.О. Татенко, Т.М. Титаренко, В. Франкл, Е. Фромм, Т.С. Яценко, та ін.); методологія системного підходу до розуміння особистості (Л.Ф. Бурлачук, Г.С. Костюк, С.Д. Максименко, В.В. Рибалка, С.Л. Рубінштейн, С.О. Сисоєва та ін.) положення щодо завдань і методів практичної психології (Г.О. Балл, О.Ф. Бондаренко, С.Д. Максименко, В.Г. Панок, Н.А. Побірченко, Н.В. Чепелева, Т.С.Яценко та ін); інструментарій особистісно орієнтованого підходу в прикладній психології (Г.О.Балл, М.Й.Боришевський, І.А.Зязюн, С.Д.Максименко, Н.Г.Ничкало, В.А.Семіченко, Н.В.Чепелева та ін); біхевіористична концепція психіки (Б.Скінер, К.Спенс, Дж.Уотсон та ін.); теорія функціональних систем (П.К.Анохін); психологічні концепції образу “Я” суб'єкта (Р.Бернс, Е.Еріксон, І.С.Кон, К.Роджерс, М.Розенберг, Т.С.Яценко та ін.); концепції спілкування (Б.Г.Ананьєв, О.О.Бодальов, В.М.М'ясищев та інш.).

Емпіричне і теоретичне — це поняття, які використовує сучасна методологія науки для позначення різнорідних систем наукового знання та пов'язаних з ними видів дослідницької діяльності. Їх складна взаємодія визначає функціонування даної наукової дисципліни як єдиного цілого, що розвивається. Проблема розробки критеріїв розмежування емпіричного і теоретичного була поставлена у філософії логічного позитивізму. Емпіричний і теоретичний, оскільки види дослідницької діяльності розрізняються за предметом дослідження: емпіричне дослідження спрямоване на безпосереднє вивчення явищ, теорія — на рівень сутності та об'єктивних закономірностей у досліджуваному процесі чи явищі. Емпіричні дослідження використовують як методи реальне спостереження, реальний експеримент, емпіричний опис, схеми, таблиці тощо. Теоретично використовують методи ідеалізації, уявного, історичного та логічного експерименту; Як методи побудови теорії використовуються методи сходження від абстрактного до конкретного, аксіоматичний, гіпотетико-дедуктивний. Ознаки предмета дослідження фіксуються в засобах пізнання: емпір. рівні - прилади, експериментальні установки та інші матеріальні засоби, а також досвідна мова науки.

Емпірична мова науки всебічно організована, вона містить, крім емпіричних і теоретичних термінів, опис так званих емпіричних об'єктів - абстракцій реальних об'єктів, але з обмеженим набором ознак. Теоретично як засіб пізнання використовується лише теоретичне мовлення, терміни якого являють собою такі абстрактні об'єкти, які є логічними реконструкціями реальних об'єктів та їх зв'язків, відносин. Результатом дослідження на емпірико-теоретичному рівні науки є складна система емпірико-теоретичних знань. В емпіричному пізнанні можна виділити прямі дані спостережень і експериментів, а також емпіричні зв'язки та узагальнення, емпіричні факти. Проблема необхідності відрізнити дані спостереження від фактів Е. осмислювалася і у філософії позитивізму, зокрема в роботах Віденського гуртка. Емпіризм залежності (емпіризм закономірності) і емпіричні факти

складають безпосередню основу теорії. Структура теоретичного знання включає шари приватних теоретичних моделей, абстрактні теоретичні об'єкти, а також розроблені наукові теорії, що включають основні теоретичні закони як основний елемент. Наприклад, теоретичні закони і моделі, що характеризують окремі види механічного руху, і теорія механіки Ньютона.

Емпіричний і теоретичний рівні наукового знання взаємодіють, будучи відносно самостійними блоками наукового знання. Історичний підхід до взаємодії емпіричного і теоретичного розкриває діалектичний характер їх співвідношення. Емпіричні дослідження, що виявляють нові факти та залежності, стимулюють розвиток теоретичних знань. У свою чергу, емпіричне знання є результатом саморозвитку попередньої теорії. Формування емпіричного базису теорії вимагає теоретичної інтерпретації основних емпіричних зв'язків і фактів і подальшого розвитку оригінальних наукових абстракцій. Теоретична діяльність організовує емпірично, прогнозує та включає нові факти в коло дослідження. Взаємодія і єдність емпіричного і теоретичного, тенденція до розмежування емпіричного і теоретичного наукового апарату, наявність прямих і зворотних зв'язків між ними створюють реальну динаміку наукового знання як цілісної самоорганізованої системи. Проблеми структури, динаміки, взаємодії емпіричного і теоретичного активно розроблялися у філософії марксизму, логічного позитивізму і постпозитивізму.

Методи дослідження: методи (методики): теоретичний аналіз літературних джерел; психолого-педагогічний експеримент (конститууючий, формуючий); спостереження; психологічна бесіда; психодіагностика (виявлення ступеня адаптації (метод Роджерса, Даймонда), виявлення акцентуації характеру (Леонгарда, Шмішека.), визначення рівня агресивності (метод Басса, Даркі), статистичні методи обробки даних.

Методологічною основою дослідження є філософські та психолого-педагогічні концепції про сутність, природу, функції та роль адаптації в життєдіяльності людини; концепції детермінації розвитку особистості

діяльністю та спілкуванням, соціальної зумовленості інтелектуального, емоційного та вольового розвитку.

Теоретичною основою дослідження стали філософські, соціологічні та психологічні положення про особистість як суб'єкт життєдіяльності (Н.І. Анциферова, І.Д. Бех, В.О. Білоусова, П.М. Якобсон); закономірності розвитку підлітків та роль спілкування в ньому (Л.І. Божович, Д.Б. Ельконін, І.С. Кон, Г.С. Костюк, В.В. Крутецький, А.В. Мудрик, В.М. М'ясищев, А.В. Петровський, К.К. Платонов, С.Л. Рубінштейн).

Теоретична значимість. У теоретичній частині роботи уточнено поняття «адаптація», визначено структуру адаптаційної, розкрито сутність психологічної адаптації, як необхідної якості у підлітковому віці, у зв'язку з чим розкрито необхідність розвитку у підлітків адаптаційних здібностей, представлені особливості тренінгової роботи з корекції адаптаційної компетентності.

Практична значущість. Полягає в проведенні констатуючого та формуючого етапів дослідження, аналізі результатів, розробці програми соціально-психологічного тренінгу, оцінці ефективності корекційних заходів, які можуть бути використані в різноманітних галузях наукової психології, таких як педагогічна психологія та психологія спілкування, а також в діяльності викладачів психології установ середньої освіти та практичних психологів.

Вірогідність та надійність отриманих результатів забезпечується методологічною обґрунтованістю вихідних положень дослідження; комплексним використанням апробованих методів, методик і процедур, адекватних меті, об'єкту, предмету та завданням дослідження; застосуванням математичних методів обробки емпіричних даних

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (126 найменувань) і додатків. Містить 10 таблиць, 11 рисунків.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Наукова досвідна робота присвячена аналізу загальних закономірностей і індивідуальних особливостей адаптованості особистості у зв'язку з дослідженням індивідуально - типологічних факторів даного явища. Розробка обраної проблеми велася у двох напрямках. Перший напрямок пов'язан з уточненням поняття «адаптивність особистості», обґрунтуванням структури даного явища з позиції індивідуально-типологічного напрямку та пошуком індивідуальних факторів адаптованості. Пошук такого явища дозволив обрати емоційність як важливу психологічну складову темпераменту, оскільки емоційність:

- приймає участь в регуляції діяльності і спілкування і детермінує їх ефективність;
- виконує адаптивну функцію;
- є системо утворюючим фактором , який зумовлює структуру якостей особистості.

В даному дослідженні індивідуально – типологічні фактори адаптованості аналізуються при допомозі кількісних показників емоційного симптомокомплексу, які відображують емоційні переживання суб'єкта.

Другий напрямок дослідження пов'язаний із реалізацією диференційно - психологічного напрямку, який базується на аналізі типологічних особливостей адаптивності, а також врахуванням якісних характеристик емоційності в цілому, результати проведеного теоретично – емпіричного дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

1. Адаптація - один з най фундаментальних процесів, які забезпечують існування живого організму. Механізми адаптації дозволяють організму існувати в тих умовах середовища, які постійно змінюються й ефективно функціонувати на всіх рівнях - від біохімічного, до рівня поведінки . В самому широкому смислі слова «жити» - значить «адаптуватися». Адаптивність розглядається як якість особистості, як її здатність к

внутрішнім та зовнішнім перебудовам, трансформації, які спрямовані на збереження рівноваги взаємовідносин особистості з мікро- та макросередовищем, та здатність к відновленню цих відносин при змінах характеристик соціального середовища.

2. Оскільки організм та середовище знаходяться не у статичній, а у динамічній рівновазі, їхнє співвідношення постійно змінюється, також постійно відбувається і процес адаптації». Гомеостатичної позиції щодо визначення процесів адаптації додержуються і сучасні автори, які вивчали це явище. В рамках цього підходу головна функція адаптації реалізується через підтримування гомеостатичної рівноваги поміж організмом та середовищем, маючи здатність до внутрішнього налагодження систем організму. З позиції системного та диференційно - психологічного напрямку адаптивність аналізується як многорівневе, інтегрально - психологічне утворення, яке включає формально-динамічний, змістовно - особистісний та соціальний рівні. Формально-динамічні показники адаптивності розглядають як основні, базові. Компонентний склад цих показників відображений параметрами: орієнтацією в соціальних сподіваннях(когнітивний компонент), стійкістю емоційних переживань, готовністю к змінам (емоційно - мотиваційний компонент), готовністю к здійсненню дій, які спрямовані на досягнення мети (поведінковий компонент).

3. Аналіз літератури дозволив виявити комплекс якостей особистості, який пов'язаний із адаптивністю (з одного боку – це система особистісних адаптаційних характеристик, з другого боку – широким спектром характерологічних рис особистості).

4. Наше дослідження присвячене вивченню адаптації ліцеїстів до навчання у ліцеї та її особливості. Дана проблема давно хвилює як педагогів, так і психологів. Вони досліджують особливості адаптаційного періоду ліцеїстів, пропонують свої способи діагностики та корекційні програми. І все ж це не знімає гостроти цього питання. Щороку, в кожній школі все повторюється знову і знову. Аналіз психолого-педагогічної літератури

показав, що, незважаючи на велику кількість досліджень, деякі ключові питання психолого-педагогічного супроводу ліцеїстів в період адаптації до нових умов навчання залишаються в тіні і вимагають більш повного вивчення.

5. Підлітковий вік - кризовий період у розвитку особистості дитини. Він розглядається психологами як період переломів, період становлення особистості людини. Формування підлітка відбувається з 12 до 17 років, і на кожному етапі є свої особливості. Якщо на початку (12-14 років) головним способом самовираження і самоствердження є виклик суспільству, що певною мірою пов'язано і з мінливим гормональним фоном, то на завершальному етапі (15-17 років) особистість самовизначилася зі своїм місцем в житті і вибором професії. Підлітковий період – це час формування стійких форм поведінки, характеру і засобів емоційного реагування, які в подальшому визначають життя дорослої людини, її фізичне і психічне здоров'я. Це час досягнень, набуття знань, умінь, нової соціальної позиції, встановлення моральності. Саме цьому віковому періоду притаманна втрата дитячого світосприймання, виникнення тривожних сумнівів у собі і своїх можливостях, пошуки правди в собі на інших.

6. Емпіричне дослідження проводилося у три етапи: підготовчий, діагностичний та аналітико – інтерпретаційний. Розроблений алгоритм емпіричного дослідження, проведено формування складу учасників дослідження, відібрані психодіагностичні методики та процедури обробки результатів діагностики. Проведена емпірична перевірка залежності адаптації до навчання в школі від корекційної роботи психолога, спрямованої на розвиток певних навичок і вмінь.

7. Теоретично визначені та емпірично виявлені «типи» адаптивності :

когнітивний тип (КТ); емоційно-мотиваційний тип (ЕМТ); поведінковий тип (ПТ); комбінації типів – когнітивно – емоційний тип (КЕТ); когнітивно – поведінковий тип (КПТ); когнітивно – емоційно-поведінковий тип (КЕПТ).

Проаналізовані портрети особистості кожної типологічної групи з урахуванням показників соціально- психологічної адаптації.